

Visuelle virkemidler

Det visuelle er det som oppfattes av synssansen. Visuelle virkemidler er det som brukes for å skape et bestemt uttrykk. Visuelle virkemidler anvendes i alle former for bildekomposisjoner: tegning, maling, foto, skilt, film, reklame, grafisk design og plakater. Det er også visuelle virkemidler i bygninger, klær og gjenstander. Virkemidlene er satt sammen til kulturelle koder som vi bruker for å orientere oss, fortelle hvem vi er, og for å bygge en merkevare. Tenk på en offentlig bygning i nærmiljøet ditt, hva er gjort for at du skal skjønne hva som er hovedinngangen? Hvordan ser de klærne ut som du må kjøpe dersom folk skal tenke på deg som en rocker eller en sporty person? Hva er det som gjør at du gjenkjenner et produkt fra Apple eller et økologisk produkt?

Motiv

Hva er gjengitt?

Hva er det vi ser?

Er motivet realistisk gjengitt? Stilisert? Abstrakt?

Berthe Morisot: *Kvinne og barn i en skog ved Bougival, 1882*

Utsnitt

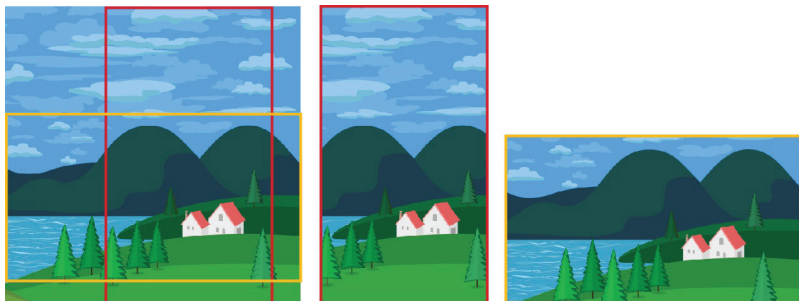
Bildeutsnitt er den delen av motivet som kunstneren har valgt å vise fram for oss. Er hele motivet gjengitt? I et portrett kan utsnittet varieres f.eks. ved å vise hele personen eller kun ansiktet.

Format

Formatet har mye å si for hvordan betrakteren oppfatter bildet, og kan være med på å fremheve motivet eller skape kontrast.

- Et liggende format kan gi et hovedinntrykk av stabilitet, ro og harmoni.
- Et stående format kan gi inntrykk av bevegelse og liv.

Farge

Farger kan være realistiske eller forklarende, varme eller kalde, dramatiske, dempende eller symbolske. Farge kan være et viktig virkemiddel i et bilde og betyr mye for hvordan vi oppfatter stemningen i bildet. Det er også viktig for hvordan vi opplever dybden eller romvirkningen i bildet.

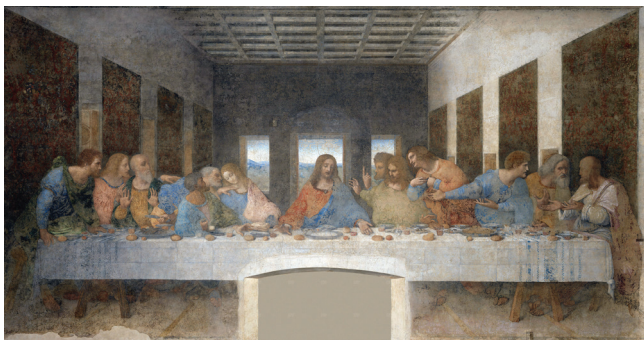

Linjer

Linjer kan styre betrakterens oppmerksomhet i en bestemt retning.

Horisontale, vertikale og diagonale linjer medfører stor forskjell i hvordan seeren tolker bildet.

- Horisontale linjer skaper ro og stillhet i bilder.
- Vertikale linjer kan gi et bilde et uttrykk for styrke og storhet.
- Diagonale linjer kan skape bevegelse og uro og gi et bilde dynamikk eller bevegelse.
- Perspektivlinjer gir betrakteren en opplevelse av dybde.

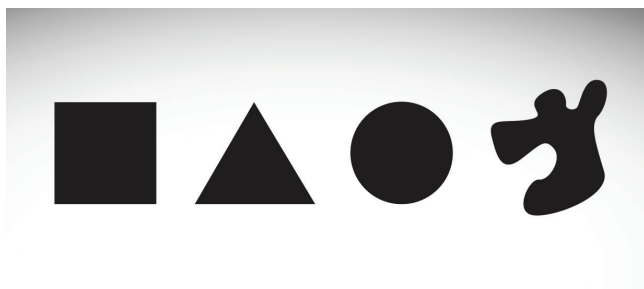

Leonardo da Vinci (1452-1519):
Nattverden (1495-1498)

Flate

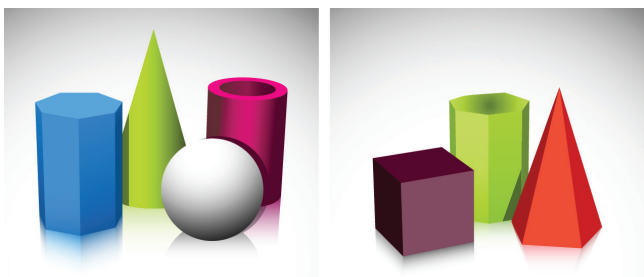
Et flatt, avgrenset område dannet av flere linjer. En flate har lengde og bredde.

For eksempel: trekant, sirkel

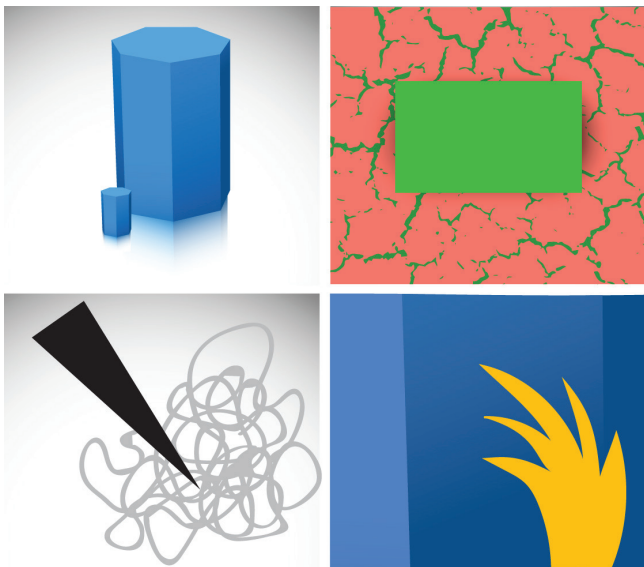
Form

Tredimensjonale flater som har lengde og bredde, men også dybde. I maleri kan kunstneren bruke lys og skygge til å gi en illusjon av tredimensjonal form.

Kontraster

Om elementer i et maleri har store ulikheter, oppleves de som kontraster, det kan for eksempel være formkontraster eller fargekontraster. Kontraster i et maleri kan være: stor/liten, mørk/lys, organisk/geometrisk, kalde farger/varme farger osv.

Bevegelse

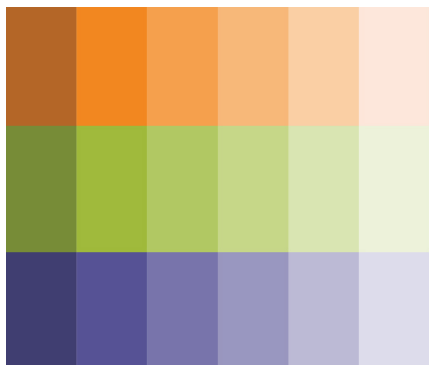
Når vi ser et bilde, blir øynene ledet i ulike retninger, alt etter hvordan bildeskaperen har tenkt, eller hvordan bildet er komponert. Selv om det er et stillbilde, kan vi dermed få en følelse av at motivet beveger seg.

Vincent van Gogh (1853–1890): *Stjernenatt*, 1889

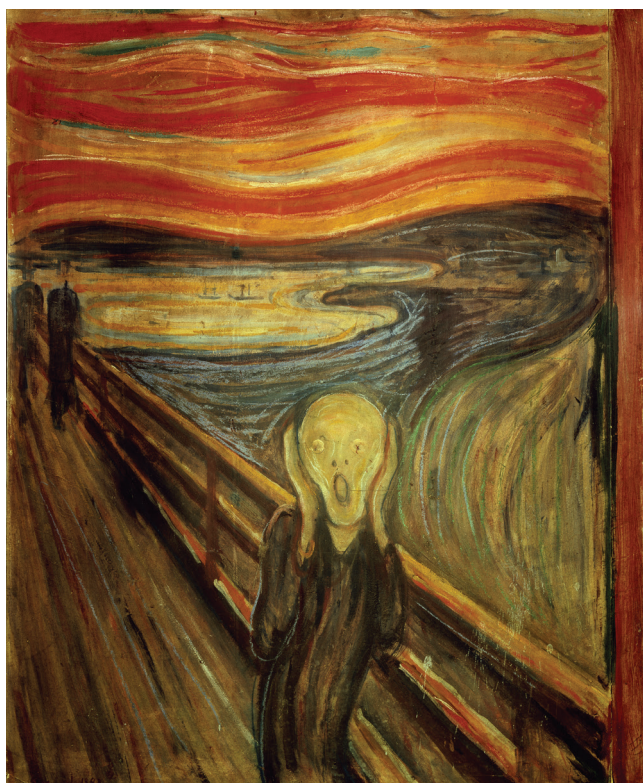
Valør

Beskriver lysheten eller mørkheten i farger.

Penselstrøk

I maleri kan penselstrøk være et viktig virkemiddel: Er penselstrøkene korte? Danner de linjer? Punkter? I maleri kan penselstrøkene også skape tekstur (glatte/ruglete).

Edvard Munch (1863–1944): *Skrik*, 1893

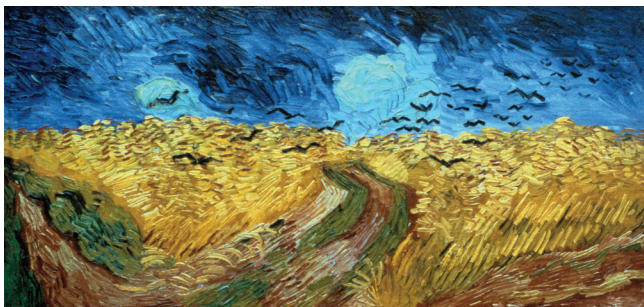
Balanse

Plasseringen av ulike elementer kan avgjøre om vi opplever at et maleri er i balanse eller ubalanse. Er bildet likt på begge sider? Er bildet symmetrisk eller asymmetrisk?

Retning

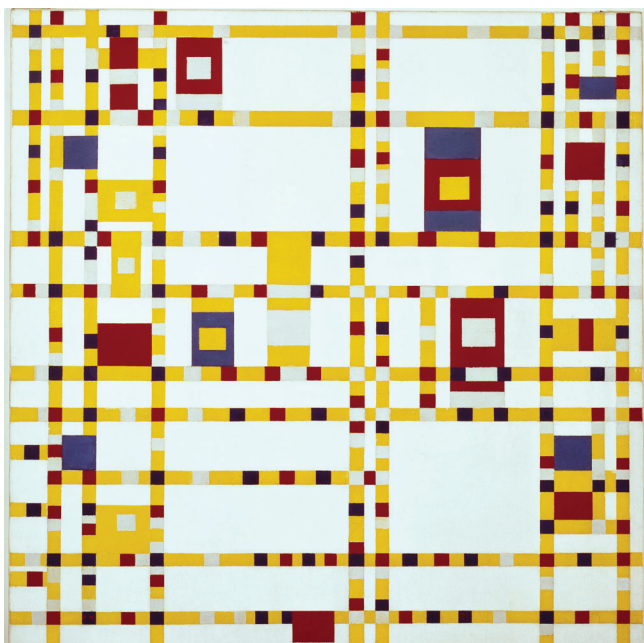
Et bilde kan bestå av imaginære linjer (usynlige, tenkte) og/eller synlige reelle linjer som peker i en eller annen retning. Flater eller former plassert på rekke kan også gi opplevelse av retning.

Vincent van Gogh (1853–1890):
Hveteåker med kråker, 1889

Rytme

Rytme kan være gruppering eller gjentakelse av formelementer. Rytme kan også være mønster som skaper regelmessige og jevne rytmer, eller uregelmessige og ujevne.

Piet Mondrian (1872–1944):
Broadway Boogie-Woogie, 1942–43

Perspektiv

Perspektiv skapes gjennom valg av utkikkspunkt. Er motivet gjengitt sett nedenfra og opp, kalles det froskeperspektiv. Det får figuren eller bygget til å virke mektig. Er motivet gjengitt ovenfra, kalles det fugleperspektiv. Da er det betrakteren som blir mektig, og motivet som blir underlegent. I sentralperspektiv er motivet gjengitt rett forfra. Det er den vanligste måten å ta bilder på, og betrakter og motiv er likestilt.

Det gyldne snitt

Det gyldne snitt innebærer at man deler inn flater og linjer etter bestemte regler for å oppnå spenning og balanse i en komposisjon. Det matematiske tallet for det gyldne snitt er 1,61803989. Er høyden på bildet X , vil lengden på bildet være $1,6 \times X$. Forenklet kan vi bruke tredelingsregelen, som går ut på å dele flaten med 4 linjer, to lodrette og to vannrette, slik at de danner 9 like store firkanter. Hovedmotivet legges til et av de fire punktene hvor linjene krysser hverandre. Horisontlinjen i et bilde legges som regel til en av linjene, ikke midt på.

Hans Gude (1825–1903) og Adolph Tidemand (1814–1876):
Brudeferd i Hardanger, 1848

Bildeliste

Motiv

Berthe Morisot: *Kvinne og barn i en skog ved Bougival*, 1882: Hulton Fine Art Collection/Getty Images

Utsnitt – Format – Farge

© Vigmostad & Bjørke AS

Linjer

Leonardo da Vinci (1452–1519): *Nattverden* (1495–1498): Universal Images Group Editorial/Getty Images

Flate – Form – Kontraster

© Vigmostad & Bjørke AS

Bevegelse

Vincent van Gogh (1853–1890): *Stjernenatt*, 1889: AKG images/NTB scanpix

Valør

© Vigmostad & Bjørke AS

Penselstrøk

Edvard Munch (1863–1944): *Skrik*, 1893: AKG images/NTB scanpix

Balanse

© Vigmostad & Bjørke AS

Retning

Vincent van Gogh (1853–1890): *Hveteåker med kråker*, 1889: Ann Ronan Pictures/Print Collector/Getty Images

Rytme

Piet Mondrian (1872–1944): *Broadway Boogie-Woogie*, 1942–43: AKG images/NTB scanpix

Perspektiv

(til venstre): Normal/Plainpicture/NTB scanpix

(til høyre): Luis Paulo Silva Teixeira / EyeEm/Getty Images

Det gygne snitt

Hans Gude (1825–1903) og Adolph Tidemand (1814–1876): *Brudeferd i Hardanger*, 1848: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design/The National Museum of Art, Architecture and Design

Rutenettet i bildet er lagt på av Fagbokforlaget.